

Розділ IV

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

Буковина в роки Першої світової війни 1914–1918 рр. Документи / Упорядкування, передмова, коментарі, переклад з німецької та російської мов В.М. Ботушанського. — Чернівці: Технодрук, 2014. — 356 с.

Через сто років після початку Великої війни людство знов і знов звертається до вивчення й осягнення її причин, перебігу та наслідків. Саме 2014 рік мав стати роком пам'яті, остаточного світового примирення. Наукові, громадсько-політичні та культурні заходи довкола сторіччя з початку Першої світової війни мали остаточно переконати людство у тому, що глобальний військовий конфлікт має наслідком, з одного боку, глибинні зміни у геополітичній розстановці сил, світовій економіці, а з іншого, що більш важливе, несе мільйонні демографічні втрати, людські страждання, подальші соціальні катаклізми, політичні турбулентності.

Одним із проявів відзначення століття від початку Першої світової війни стала підготовка документальних видань, спогадів сучасників війни, листування солдатів діючих армій. Подібні видання користуються попитом не тільки у науковців-істориків, викладачів навчальних закладів, вони стають основою для створення науково-популярних теле- та радіопередач, кінофільмів.

В Україні протягом останніх років здійснена дуже серйозна робота по багатовимірній і фактологічнонасиченій реконструкції подій і процесів 1914–1918 рр. Значний вклад у цю справу здійснив чернівецький історик В. Ботушанський. Декілька примірників його праці надійшли до Інституту історії України НАН України. Наукові співробітники профільного відділу не могли не відреагувати на знакове видання. Тим більше, що відділ історії України ХІХ — початку ХХ ст. щойно завершив роботу над другим, документальним, томом «Велика війна (1914–1918 рр.) і Україна: мовою документів і свідчень», в якому упорядники розмістили найбільш цінні й рідкісні документи з центральних і регіональних архівів, щойно віднайдені спогади та листи рядових, пересічних, споглядачів «усесвітньої бійни». Ці документи і спогади виявляють найбільш характерні, знакові події, процеси для українських земель і людей, що їх населяли. У меншій мірі висвітлений регіональний аспект. У такій ситуації надзвичайно актуальним є документальне висвітлення регіонального або локального зрізу періоду Великої війни.

Василь Мефодійович Ботушанський зробив фаховий і достовірний переклад з німецької мови багатьох віднайдених ним особисто документів із австрійських і вітчизняних архівосховищ, прокоментував специфічні їх аспекти. У рецензованому виданні досить розлого описаний вклад попередників у справу публікації документів часів Першої світової війни, охарактеризований загальний розвиток Буковини протягом 1914–1918 рр., виділенні історіографічні дослідницькі пріоритети на майбутнє, подано оцінку наукового потенціалу матеріалів, що зберігаються у закордонних та українських архівних установах.

Упорядник розмістив віднайдені ним матеріали виключно за хронологічним принципом, але це ніяк не вплинуло на висвітлення багатовимірності проблеми «Буковина у роки Першої світової війни». У блоці документів, що хронологічно відносяться до першого року війни, варто виділити такі групи як: мобілізаційні заходи австрійської влади, формування добровольчих військових загонів, посилення поліцейного контролю за населенням, політична активність українських, румунських партій та організацій. Значний блок документів присвячений періоду перебування краю під російською окупацією у 1914–1915 рр., наведенні у цій частині документи розкривають як управлінські особливості окупаційної адміністрації, відносини влада — суспільство, так і її репресивну політику, допущені хиби та кадрові проблеми.

Цікавими є документи, що висвітлюють військові злочини російської та австрійської влади, втрати серед цивільного населення, яке гинуло, отримувало каліцтва як від масованих і подекуди помилкових артилерійських атак, так і від мінних загороджень, збирання з полів битв нерозірваних боєприпасів тощо. Військовий час дав можливість на побутовому рівні поквитатися зі своїми кривдниками. По ряду опублікованих В. Ботушанським документів вималювалася чітка тенденція до того, що грабунки, розбійницькі напади, масові погроми чи з'ясування інших спірних майнових та немайнових відносин відбувалося у періоди безвладдя, коли край покидали одні війська, а сили супротивника ще не встигли встановити свій режим.

Серед документів, що хронологічно відносяться до періоду 1916–1917 рр., є значна кількість дипломатичної переписки щодо дій союзників, можливих територіальних поступок Румунії за рахунок певних земель Буковини.

По наведеним документам періоду 1917–1918 рр. яскраво простежується тенденція до розкладу дисципліни, активізації антивоєнної та революційної пропаганди в російських окупаційних військах. Увага і турботи місцевих громад усе більше зосереджується на проблемах обліку матеріальних, господарських втрат, заподіяних війною. Значна кількість документів, датованих 1918 р., розкривають деякі аспекти реабілітації інвалідів війни, поверненню та соціальній адаптації біженців, примусових виселенців.

Загалом рецензований збірник документів стане у нагоді історикам, краєзнавцям, викладачам вищої школи, службовцям місцевих органів влади, що опікуються збереженням, примноженням історичної та культурної спадщини. Для широких кіл громадськості значення проробленої В. Ботушанським праці буде полягати у тому, що вони отримають доступ до первинного матеріалу, який

у часи інформаційного протистояння має слугувати своєрідним щепленням від викривленого відтворення історії в інтересах нової агресивної міжнародної політики. Не випадковим, на наш погляд, є те, що у XXI ст. серед усього інформаційного контенту, що репрезентує історію Першої світової війни, третина відводиться документам та свідченням тих часів.

О.Ю. Кириєнко
(м. Київ)